

BÖLÜM 12

KAZAK ÇOCUK EDEBİYATI ÜZERİNE¹

Mehmet KAHRAMAN²

GİRİŞ

Kazak edebiyatı, sözlü gelenekten beslenen folklorik ürünler ile Hanlıklar dönemi efsane ve cıvaylardan oluşan ve 19. yy. ikinci yarısından itibaren Tatar ve Rus diliyle yazılan eserlerin Kazak diline aktarılmasıyla çeşitlenip zenginleşen ve Abay, İbray ve Velihanov'un eserleriyle şekillenip kendi dil ve anlatı geleneğini oluşturmuş bir edebiyattır (Jusipov, 2012:24-29).

Edebiyatın özel bir dalı olan çocuk edebiyatı, her ülkede hitap ettiği kitlenin çocuklar olması sebebiyle hep ihmal edilen, kimi zaman da edebi değeri yönünden hafife alınıp şüpheyle bakılan bir alan olmuştur. Çocukları küçük yaşlardan itibaren nitelikli kitaplarla tanıştırmak, onların okuma deneyimlerini artırmaya, sözcük bilgilerini geliştirmeye ve dile karşı hassasiyet oluşturmalarına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Çocukların dil zekâsının, sanat, edebiyat ve estetik beğenisinin gelişmesinde ve onların ileri yaşlara hazırlanmasında çocuk kitaplarının rolü büyüktür. Sovyet yönetimleri, yeni insan tipi yaratma mücadelesinin ilk adımı olarak sanatı ve edebiyatı araç olarak kullanma yolunu seçmiş. Gelecek nesilleri yetiştirmede çocuk edebiyatını da bu amaç doğrultusunda kendi belirlemiş olduğu ideal insan tipini oluşturmak üzere kullanma yoluna gitmiştir. Bunun için çeşitli kanunlar, kararlar, kurullar belirlemiş ve bu alanda uygulamaya koymuştur. Öncelikle devlet eliyle çeşitli birlikler kurulmuş ve onun da bir alt başlığı olarak yazarlar birliği kurulmuş, partiden gelen buyruklar doğrultusunda çocuk edebiyatı ürünleri tasarlanmaya başlanmıştır. Çocuk edebiyatı ürünleri, okul öncesi, okul çağı ve gençlik kitapları şeklinde üç kategoride sınıflandırılır. Kazak edebiyatçılarından hem Rüstemov'un yazdığı "Kazak Çocuk Edebiyatı" hem Şegen Ahmetov'un yazmış olduğu "Sovyet Çocuk Edebiyatı" adlı kitaplarda 'balalar men Jas Ösprimder / Çocuklar ve Gençler' terimi kullanılarak çocuk ve gençlik edebiyatı ayrımı yapıldığı görülür. Ancak çocuk ve gençler için yazılan bu eserlerin farkları üzerinde yeterince durulmadığı görülür (Ahmetov, 1965).

¹ Bu bölüm "Kazak Çocuk Edebiyatı" adlı kitap çalışmamızın ilgili bölümlerinden hareketle hazırlanmıştır

² Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Dilbilimi Bölümü, Uygulamalı Dilbilim Anabilim Dalı, mkahraman@erbakan.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0003-3785-2090>

Özellikle toplumun ileri gelenleri kabul edilen şair ve yazarları savaşa aktif katılmaya yönlendirmiş ve birçok çocuk edebiyatı yazarı cephede ölmüştür. Ardından savaş kazanılınca bu dönemin mücadelesi bitmez tükenmez kaynak olan şiir ve edebiyatı tematik olarak besleyip zenginleştirmiş ve hatta yazarların takibata uğramadan korkusuzca anlatabilecekleri yepyeni bir alan açılmıştır. Bu tema 60 ve 70'li yıllarda da çocuk ve yetişkin edebiyatında çokça kullanılırken, 80'li yıllarda halklara özgürlük temasıyla 30'lu yıllarda idam edilen Kazak aydınlarının itibar iadesiyle şekillenen yeni bir evreye geçmiştir ki bu dönemde çocuk edebiyatı ürünlerin de kendi köklerine ve kendi kahramanlarına yönelme eğilimi görülür. Bağımsızlık sonrası çocuk edebiyatında her şeyi yukarıdan aşağı hiyerarşik düzen içinde yapan Kazak toplumunda biraz sancılı geçmiş ardından dil, din, tarih, kültür ve medeniyete yönelik köklere ve tarihi ve kültürel kaynaklara dönüş için önemli adımlar atıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abilhamitkızı, R. (2012). Kazak Çocuk Edebiyatının Gelişimi ve Kalıplaşma Devri, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4 (14), 80-84.
- Ahmetov, Ş. (1965/1972). *Kazak Balalar Edebiyatı Ojerki*, Almatı: Mektep.
- Ahmetov, Ş. (1976). *Kazak Sovet Balalar Edebiyeti*, Almatı: Mektep.
- Aktanov, A. (2011). *Balalar Edebiyatı, Kazak Balalar Dramaturgyasının Meseleleri*, Astana: Foliant.
- Bulkişev, B. (1984). *Zaman Bizdiki*, Almatı: Jalın.
- Dilek, İ. (2019). Türk Dünyası Edebiyatında Represiya, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 48, s. 27-82.
- Ebdirahmanulı, Ö. (2002). *XX. Gasırdın Bas Kezindegi Kazak Edebiyatı*, Almatı: Kazak Üniversitesi.
- Ergöbek, K. (1978). *Kazak Sovet Balalar Jazuşilari*, Enbek Jıynaktarı, Almatı: Mektep.
- Gorkiy, M. (1956). *Edebiyat Hakkında*, Almatı: Mektep
- İbragım, D. (2013). *Kazak Hikâyeciliğine Genel Bir Bakış, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 50, 157-174.
- Ibrayım B. (1990). *Kazirgi Kazak Balalar Povesining Körkemdik Ereşelikleri*, Almatı.
- Isgagulu, D. (2005). *Sıntalqı*. Almatı: Jalın.
- Jusıpov, N. K. (2012). *Kazak Folklorın Zerttev Meseleleri: XX. Gasırdın Bırınşı Jartısı*. Pavlodar.
- Kenzhalin, K. (2000). *Kazak Edebiyatı Tarihi*, (akt. İbrahim Yıldırım). *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 28, 80-85, <http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2014/10/200928kenzhalin.pdf>, Erişim tarihi, 02.07.2020
- Muhamedjanova, A. (2016). *Kazak Balalar Edebiyatı Eleştirisinin Keybir Mesleleri*, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4 (9), s.58-66.
- Koç, K., İşina, A. ve Korgambekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı, (Kazak Folkloru ve Sovyet Dönemi Öncesi Kazak Edebiyatı)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Oradaliyev, S. (1964). *Kazak Dramaturgyasının Ojerki*, Almatı: SSR Gılım Akademiyasının Baspası.
- Rüstemov, J. A. (2014) *Kazak Sovyet Çocuklar Edebiyatı*, Almatı: Kazak Cumhuriyeti İlim ve Gılım Ministirliği E.Aktöbe Adlı Karagandı Menmleketlik Ünversitesi Basımı.
- Seyfullin, S. (1957). *Şarkıları ve Şiirleri, Öleñderi men Poemaları*, Almatı: Mektep.
- Seyfullin, S. (1998). *Öleñderi men Poemaları*, Almatı: Körkem Adebiet Baspası.
- Şakenulı, J. (2013). *Ak Balapan / Beyaz Yavru Kuş*, İstanbul: Bilge Kültür.
- Togmugabbetov, A. (1939) *Ölen Jır*, Almatı: Mektep.